

De Biesbosch veranderde, maar bleef een uniek vogelgebied

Gerard Ouweneel

Het Biesbosch-landschap in februari 1966. Het Kooigat vanaf de Polder Visplaat.

Foto: G.L. Ouweneel.

‘De Wintertalingen zullen nu wel in paniek zijn,’ prevelde Tom Lebrecht. Hij stond op dat moment langs de Zwarte-Zeekust van Roemenië, in de middag van 2 november 1970. Voor de watervogelman Lebrecht was daar van alles te beleven. Desondanks gingen zijn gedachten die dag naar de Nederlandse delta, in het bijzonder naar de Biesbosch. Op die datum werd deze als gevolg van de sluiting van het Haringvliet vrijwel tijloos. Het was een einde van een tijdperk. Anderhalf maand later kreeg dat einde een extra dimensie: op 27 december 1970 bezweek een olieopslagtank van de Amercentrale, waardoor ten minste negenduizend ton vervuilde olie de Amer in plonsde. De Biesbosch en zijn vogels raakten ernstig vervuild.

Ruim veertig jaar later, op 27 oktober 2011, voer ik op de ‘Pandion’ van Staatsbosbeheer het Gat van de Noorderklip af. Al lang verlangde ik ernaar weer door de Biesbosch te varen. De niet aflatende stroom fijne vogelberichten op ‘Waarneming.nl’ en het rapport ‘Broedvogels van Nationaal Park De Biesbosch’ van Sovon gaven de doorslag. Thomas van der Es van Staatsbosbeheer stemde in met het verzoek hem te mogen vergezellen op een controlerondvaart door het Nationaal Park De Biesbosch, dat in grootte de Oostvaardersplassen overtreft. Ik krijg wel signalen dat gepraat over ‘vroeger’ voor degenen die dat verleden niet delen, irriterend kan zijn. Die tocht van 27 oktober riep echter karrenvrachten dierbare herinneringen op zodat – zo valt te vrezen – ik die dag het voornemen ‘vroeger’ te laten rusten, niet waarmaakte.

Het nationaal park beslaat delen van de Dordtse Biesbosch, de Sliedrechtse en de Brabantse. Omdat de vogeltochten van destijds meestal door de Brabantse Biesbosch voerden, had ik deze geprefereerd. Thomas bevoer met de fluisterboot een klassieke route. Zijn Pandion koerste het Gat van Kampen af en daarna door het Gat van de Buisjes naar het Noordergat van de Vissen. Bij de Anna Jacominaplaats draaide hij de Amer op. Vandaar voer hij het Gat van de Kerkvloot in. Na een stop bij en een blik over het spaarbekken De Gijster ging het naar de Zuiderklip, het in ontwikkeling zijnde ‘Natuur- en Veiligheidsproject’. Daarna koersten wij via het Gat van de Sleek naar het hart van de Brabantse Biesbosch, het complex waarvan niet ten onrechte een deel Doolhof heet en waar namen als Kruidvlaai, Doktershoek, Notarishoek en Kromme Hoek

Eén van de grote verrassingen van het onderzoek van 2010 was het grote aantal territoria van de Cetti's Zanger.
Foto: Hans Gebuis.

destijds al en nu wederom tot de verbeelding spraken. Die 27ste oktober nam ik mij voor thuis de achtergronden van die namen uit te pluizen. Na het Gat van de Sleek raakte ik het spoor bijster. Waar meerden wij ruim een halve eeuw geleden aan om in deze deels toen al verwilderde grienden de nesten van de Kwakken te tellen? In welke hoogspanningsmast klom ik om me te oriënteren? En op welke hoogte langs het Buiten Kooigat zat in april 1959 die zingende Blauwborst? Daarvan waren we zo ondersteboven dat we er de volgende zaterdag weer heen roeiden. Langs het Gat van Honderd en Dertig voer de Pandion terug naar het Gat van Kampen. De schitterende oktoberdag met lijster- en vincentrek, het nagenoeg ontbreken van scheepvaart en al helemaal van recreatievaart en de als gevolg van de al dagenlang aanhoudende oostenwind drooggevallen brede slikstroken, deden tijdens de retourvaart de blik naar

binnen keren. Een rolprent van landschappen, vogels en metgezellen van weleer kwam voorbij. Sorry, Thomas.

Cetti's Zanger

Wanneer Thomas en ik om 8:30 uur de Noorderklipweg oversteken naar de Pandion roepen er twee Cetti's Zangers en een Wateral. De toon is gezet. 'Wij kwamen uit op 312 paren Cetti's,' vertelt Thomas. Er zijn al direct Grote Zilverreigers te zien. Dat zal de gehele dag doorgaan. De overvliegende en langs de oevers in het wijde Biesbosch-landschap aanwezige grote witte vogelfiguren, dragen ertoe bij dat ik moet denken aan de vaartochten met Jozsef Mikuska door de Kopacki-Rit, in het splitsingsgebied tussen Donau en Drau in het voormalige Joegoslavië. 's Middags, bij het bezoek aan de Zuiderklip, zou dat gevoel nog intenser worden. Thomas vertelt dat vorige winter een

Vaststaat dat Grote Zilverreigers van buiten Nederland hiernaartoe komen om te overwinteren. De Biesbosch neemt voor die exemplaren een belangrijke plaats in. Hier een groepje overwintelaars langs het Gat van Lijnorden.
Foto: Hans Gebuis.

Drooggevalen kreek in het Doolhof, april 1964.

Foto: G.L. Ouweneel.

telling uitkwam op 351 Grote Zilverreigers, een belangrijk deel van de in Nederland overwinterende populatie, die veel meer vogels omvat dan het nationale broedbestand plus nakomelingen.

De Nachttegaal is een andere soort die in de 'nieuwe' Biesbosch floreert. De onderzoekers noemen deze soort een kenmerkende broedvogel van wilgenbossen met een weelderige ondergroei.
Foto: Hans Gebuis.

Hij vertelt verder, soms onderbroken door een waarneming: 'Kijk, daar in dat boomtopje een Klapexster. Dat is een vaste stek. We zullen er nog wel meer zien. Met dit klapexsternajaar kom ik soms wel op vier stuks...' Dan herneemt hij met: 'Gisteren kwam er een luchtballon tamelijk laag over het gebied. Het ding landde in één van de belendende polders. Overal grote paniek, tot de Roodborsten en Merels toe. Dat mag natuurlijk niet. Het registratienummer heb ik opgenomen.'

Vanaf het Gat van de Buisjes speur ik tevergeefs naar de Catharinahoeve, waar ons clubje op 5 mei 1956 een roeiboot huurde voor de eerste Biesbosch-odyssee, althans een poging daartoe. Want door onervarenheid met roeien, tij, stromingen en platen kwam de onderneming niet veel verder dan de overkant van het Zuidergat van de Vissen. Daar vonden we wel een Ransuil op nest met vijf eieren. De geest was uit de fles en we zouden in mei 1956 nog tweemaal uitvaren. Omdat we toen tijdens menige Biesboschtocht met Ransuilen te maken kregen, vertel ik het Thomas. Deze reageert met: 'Tja, wij kwamen nu maar uit op twee territoria. Maar wat wil je met 28 paren Haviken? Die zouden er ook best de oorzaak van kunnen zijn dat we maar twee nesten van Sperwers vonden. En dan vier paren Slechtvalken in en rond de

Biesbosch, waarvan trouwens eentje een boomnest bezette, een oud kraaiennest.' Dan onderbreekt hij zijn verhaal met 'Kijk, daar boven de Nieuwe Merwede een Zeearend. Hij gaat naar het westen. Die zal wel op weg zijn naar jou....' Aan de hand van de leeftijd en/of ringcodes van in het veld individueel herkenbare vogels, stelden we al eerder vast dat de Biesbosch-Zeearenden westwaarts kunnen uitzwermen langs het Hollandsch Diep en Haringvliet tot voorbij Tiengemeten, tot aan de Spuimond. De naam Zeearend zou die dag nog menigmaal vallen.

In de luwte van kribben en platen liggen grote groepen Knobbelzwanen. 'Onlangs telden we er zo'n 2100 stuks,' vertelt Thomas. Dan herneemt hij: 'Typisch dat we nog geen IJsvogels zagen. Afgelopen zomer kwamen we op 43 paren. En wat denk je van 98 beverburchten?' Op de Amer ontdekt Thomas feilloos een op een krib rustende

Geelpootmeeuw. Via Keesjes Killeke bereiken we de Zuiderklip. Ik sta paf van het project, eentje van een on-Nederlandse opzet en omvang. Weer moet ik hevig denken aan de Kopacki-Rit en andere stroomafwaarts langs de Donau liggende gebieden. Zijn het die beelden, dit landschap en de fraaie oktoberdag die doen denken aan overwinterende of doortrekkende Bastaardarenden, die we laat in het najaar langs de Donau aantreffen? Ik vertel het Thomas. Nog geen week later meldt diens collega Theo Muusse via 'Waarneming.nl' dat hij in deze buurt een 'kleine' arend zag, een Bastaard- of Schreeuwarend. We wandelen een eind door het gebied, op en neer naar een uitkijkplatform. Mijn gids wijst twee bomen aan waarin nogal eens Zeearenden komen overnachten. Hij vertelt verder over het onderhanden zijnde project de Noordwaard, dat ook waterberging en natuur als bestemming heeft, waar wederom een

Met 81 territoria is de Biesbosch een belangrijk bolwerk voor de Kleine Bonte Specht. Foto: Hans Gebuis.

Het lijkt erop dat de Blauwborst in de Biesbosch over zijn hoogtepunt heen is, maar 972 territoria is altijd nog een respectabele presentie. Foto: Hans Gebuis.

Noordergat van de Vissen in februari 1966. Op de achtergrond de Moerdijkbruggen.
Foto: G.L. Ouweeneel.

vogelgebied van grote allure komt te liggen. 'Maar,' voegt Thomas aan zijn verhaal toe, 'voor de Noordwaard moet er voor daar wonende mensen nog wel wat voorzieningen worden getroffen.'

We varen verder, langs Keizersdijk. Ik verbaas me over het heldere water. Als gevolg van het sediment dat de getijdenstromen meevoerde, was dat een halve eeuw geleden wel anders. Natuurlijk komt het gesprek op de Kwakken, die Tom Lebrecht in 1947 in het griendcomplex aan onze rechterhand ontdekte. Ze bleven er broeden tot in 1983. Waarschijnlijk nadien niet meer, maar Thomas verzekert dat zomer 2011 in de Biesbosch weer een paartje present was, dat drie jongen grootbracht. Purperreigers houden sinds 2003 in de Sliedrechtse Biesbosch een kolonie in stand en hebben zich nu ook in de Brabantse gevestigd, met in 2011 drie paren. 'En,' voegt Thomas niet zonder trots eraan toe, 'voor het gehele nationaal park zitten we op zeventien paren Roerdompen'. Met de ervaring dat de verwildeerde langs het Hollandsch Diep liggende grienden kort na 1 mei nauwelijks meer begaanbaar zijn zodat een broedvogelinventarisatie een

zware klus is, vraag ik hoe ze dat hier aanpakken. Thomas vertelt dat brandnetels afnemen, met daarvoor in de plaats balsemien. 'Maar het blijft een megakarwei,' voegt hij eraan toe. 'Om een betrouwbaar beeld te krijgen voor een soort als de Kleine Bonte Specht, moeten we in de laatste week van maart alle geschikte biotopen af. Maar dat leverde wel 81 territoria op.' Ik laat het op me inwerken: 81 territoria van de Kleine Bonte Specht!

Broedvogels Rode Lijst

De huidige Rode Lijst van Nederlandse broedvogels dateert van 2004. De lijst telt 78 soorten, 43% van de 182 die regelmatig in dit land broeden. Van die 78 stuks stelden Sovon/Staatsbosbeheer tijdens hun gebiedsdekkende inventarisatie van het nationaal park in 2010 er 27 vast. Rode-Lijstsoorten zoals Koekoek, Huismus, Ringmus en Kneus, waar-van aannemelijk is dat ze ook binnen de grenzen van het nationaal park broeden, werden niet geïnventariseerd. Met hen zou het Biesbosch-aandeel nog gunstiger uitvallen. Lebrecht stelde ook Grutto en Tureluur vast, Rode Lijstsoorten die Sovon in 2010 evenmin beoordeelde.

De Grote Karekiet was vóór 1970 één van de karakteristieke soorten in het gebied, maar in 2010 kon deze als broedvogel helaas niet meer worden vastgesteld.
Foto: Hans Gebuis.

	1961	1979	2010
Roerdomp	5-10 paren	< 10	16
Woudaap	1	-	1
Purperreiger	-	-	19
Kwak	7-15 paren	< 5 (t./m. 1983)	1 (2011)
Wintertaling	-	incidenteel	7
Zomertaling	50-100 paren	<10	22
Slobeend	brv	brv	32
Brilduiker	-	-	1
Boomvalk	brv	brv	5
Slechtvalk	-	-	4 (2011)
Patrijs	gewone brv	brv	-
Kwartelkoning	brv	afnemend tot < 5 paren	-
Porseleinhoen	0-15 paren	ws brv	4
Grutto	brv	brv	ng
Tureluur	brv	brv	ng
Kemphaan	brv?	brv?	-
Visdief	incidenteel	-	4
Zwarte Stern	8-12 kolonietjes	-	-
Zomertortel	brv	brv	41
Koekoek	brv	brv	ng
Kerkuil	brv	incidenteel	12
Steenuil	brv	brv?	1
Ransuil	brv	afnemend	2
Groene Specht	-	-	30
Veldleeuwerik	brv	brv	70
Boerenwaluw	brv	brv	62
Huiszwaluw	brv	brv	351
Graspieper	brv	brv	15
Gele Kwikstaart	brv	brv	19
Nachtegaal	-	brv	478
Paapje	brv	-	-
Snor	10en paren	afnemend	96
Grote Karekiet	zeer algemeen	nog weinig	-
Spotvogel	brv	brv	14
Gauwe Vliegenvanger	brv	afnemend	24
Matkop	brv	talrijke brv	296
Wielewaal	vrij talrijk	toegenomen	52
Huismus	brv	brv	ng
Ringmus	brv	brv	ng
Kneu	brv	brv	ng

brv = broedvogel, ws = waarschijnlijk, ng = niet geteld.

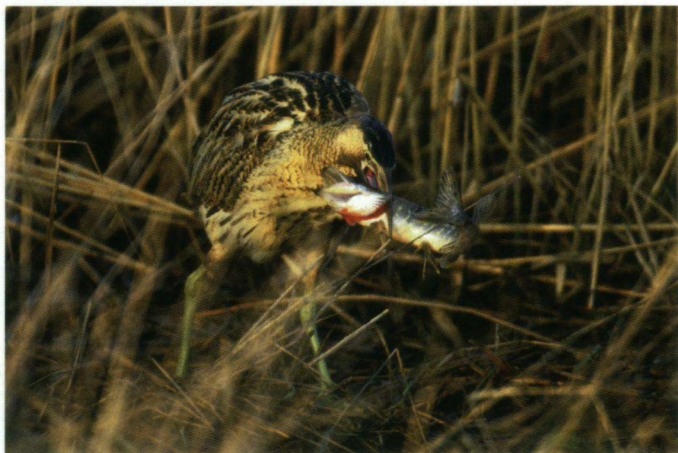
Tabel 1 - Broedvogels van de Nederlandse Rode Lijst in de Biesbosch in 1961, 1979 en 2010.

Circa een kwart eeuw geleden begonnen in de Biesbosch de grote cultuurtechnische projecten waarvan Sovon/Staatsbosbeheer aantonen dat deze van invloed waren op de avifauna. Het karwei is nog niet geheel afgerond. In het voorbije tijdvak van ruim veertig jaren zijn ruwweg drie fasen te onderscheiden: het tijdvak tot 1970, daarna een periode waarin het Biesbosch-milieu zich moest aanpassen aan een tijloze status en daarna het tijdperk waarin de spaarbekkens verschenen met aansluitend de komst van de grootschalige terreinen voor natuurontwikkeling-annex-waterberging.

Om de huidige broedvogelbevolking te vergelijken met die van vóór 1970 en met die van de episode nadien, is het zinvol de overzichten van Lebrecht uit 1961 en 1979 naast die van Sovon/Staatsbosbeheer te leggen. Een vergelijking schiet overigens in enkele opzichten tekort. Lebrecht was in de eerste plaats geboeid door watervogels en zeker tot 1960 stond hij er vrijwel alleen voor. In zijn overzichten werkt hij dan ook vaak met termen als 'algemeen' en 'zeldzaam'. Bovendien nam hij de in de Biesbosch aanwezige landbouwpolders mee, polders die vrijwel alle een andere bestemming kregen.

In 2011 kwam vast te staan dat de Kwak weer terug was als broedvogel. Hier een tweede zomerexemplaar. Foto: Hans Gebuis.

Een buitenkansje voor de Roerdomp en voor de vogelaar-annex-fotograaf, die dit schouwspel frontloze voorgeschoteld krijgt. Met zestien territoria van de Roerdomp heeft de reservaatbeheerder Staatsbosbeheer alle reden om in zijn sas te zijn. Foto: Hans Gebuis.

Daar broedden soorten als Paapje en Patrijs, die er in 2010 niet meer aan te pas kwamen. Hetzelfde gold voor de tweede fase, voor de jaren na 1970, zij het dat toen in de Biesbosch al meer vogelaars werkten, die ook hun bevindingen publiceerden. Zonder anderen tekort te doen, is het vooral het werk van Roel Meijer dat inzicht gaf in het reilen en zeilen van de vogels van de Biesbosch van na 1970. Een ander verschil is dat bij de drie overzichten de gebiedsgrenzen niet congruent zullen zijn. De monitoring van 2010 had betrekking op het nationale part. Voor de overzichten van 1961 en 1979 ontbreken exacte aanduidingen welke gebiedsgrenzen precies werden aangehouden. Tot slot is er het verschil tussen territoria en broedparen. Sovon/Staatsbosbeheer baseeren zich op vastgestelde territoria. Bij Lebrechts rapportages kwam dat niet geheel uit de verf, met

uitzondering van reigers en Aalscholvers. Vergelijken we de thans in de Biesbosch broedende Rode-Lijstsoorten met hun status in 1961, dan zien we dat zes soorten in ieder geval het veld ruimden: Kwartelkoning, Kemphaan, Zwarte Stern, Paapje, Grote Karekiet en Geelgors. Het zijn geen namen waarvan we versteld staan, want niet voor niets belandden ze op de landelijke Rode Lijst. Van de door Lebrecht in 1961 als broedvogel genoemde niet-Rode-Lijstsoorten, zien we dat deze thans nog alle present zijn. Sovon/Staatsbosbeheer hielden nogal wat soorten buiten hun onderzoek: buiten de al genoemde Grutto en Tureluur zijn dat o.a. Grauwe Gans, Nijlgans, Wilde Eend, Houtduif, Zanglijster, Grasmus, Fitis, Tjiftjaf, Bosrietzanger en nog een stel waaronder de beide soorten mussen. Het rijtje broedvogels dat zich in de 'nieuwe'

De Biesbosch veranderde, maar bleef een uniek vogelgebied

Visarenden zijn vooral in de nazomer tamelijk gewone verschijningen, 29 augustus 2009.

Foto: Hans Gebuis.

Biesbosch vestigde, is indrukwekkend, met soorten die het elders in de natie niet voor de wind gaat en vaak in aantallen die verbazen. Wat te denken van 478 territoria van Nachtegalen, 972 van Blauwborsten, 631 van Gekraagde Roodstaarten, 52 van Wielewalen, 18 Boomklevers en 1200 van Rietzangers. Van de laatste herbergde de Biesbosch een kwart eeuw geleden slechts 20-30 broedparen.

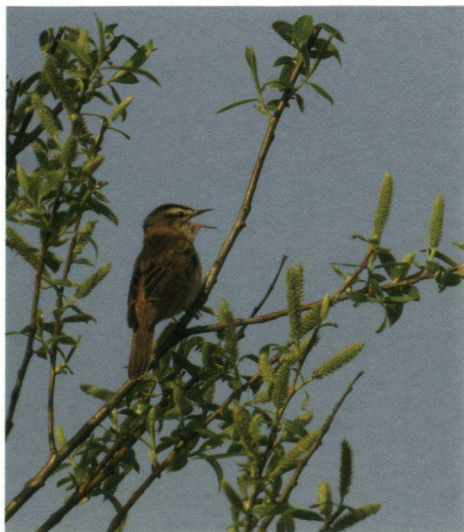
Als langs het Hollandsch Diep-Haringvliet

waren ook in de Biesbosch de na 1970 verruigende rietvelden aantrekkelijke vestigingsplekken voor Bosrietzanger en Blauwborst. De laatste was een tijdlang het boegbeeld van de 'nieuwe' Biesbosch. Beide broedden er al vóór 1970. Van de Blauwborst schreef Lebrecht in 1961 'broedvogel in grienden, binnengrienden en rietveldjes'. In een vaartochtverslag van 11 en 12 mei 1957 lezen we 'overal in de grienden in één- en tweejarig hout'. Deze zin suggereert een

Ondergelopen Polder Jantjesplaat in december 1965.

Foto: G.L. Ouweneel.

Van de onderzochte soorten was de Rietzanger verreweg de talrijkste. In het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw kwamen onderzoekers niet verder dan 20-30 paren, in 2010 waren dat er niet minder dan 1200. Foto: Hans Gebuis.

Met 631 territoria is de Gekraagde Roodstaart een talrijke broedvogel. De voormalige grienden die uitgroeiden tot moerasbos bieden deze soort kennelijk voldoende aantrekkelijke broedbiotoop. Foto: Hans Gebuis.

aantal dat wij tijdens onze Biesbosch-tochten tussen 1956 en 1970 nooit vaststelden. Van dezelfde vaartocht rapporteerde Lebrecht van de Grote Karekiet 'opvallend weinig'. In 1961 schreef hij van deze soort 'zeer alge-

mene broedvogel'. Die ervaring was ook de onze: de dagboeken bevestigen dat de roeitochten vrijwel de gehele dag plaatsvonden onder begeleiding van grote-karrenzang.

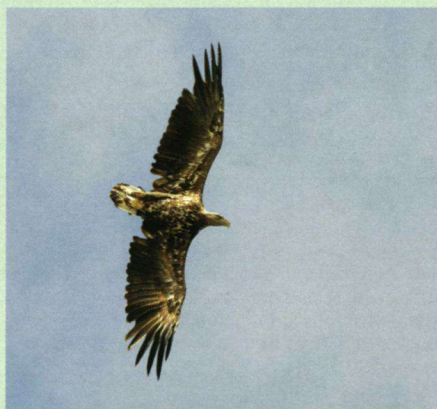
Een klassiek tafereel van de Biesbosch van vóór de Haringvietsluiting waren de vaak enorme vluchten doortrekkende Wintertalingen die foerageerden op drooggevalle getijdenslikken. Hoewel lang niet in de mate van voor 1970, doen doortrekkers de Biesbosch nog steeds aan. Foto: Hans Gebuis.

Biodiversiteit

Zeker indien we rekening houden met de komst van de Noordwaard, is het verleidelijk te speculeren over hetgeen ons nog staat te wachten. Daarbij past voorzichtigheid. In zijn in 1989 verschenen beheersvisie voor het toen al twee jaar gesloten Krammer-Volkerak suggereert Rijkswaterstaat de komst van broedende Purperreigers, Roerdompen, Woudaapjes, ja zelfs van Kroeskoppelikanen, Ralreigers, Oehoes en Visarenden. En natuurlijk ook van de Zeearend. Ruim twee decennia verder zijn delen van het Krammer-Volkerak in de nazomer een door algen vertroebelde waterbrij, waarin het voor vogels

slecht toeven is. Voor overwinterende watervogels is het Krammer-Volkerak wel van groot belang, met onder andere de flamingo's van het Zwillbrocker Venn.

In tegenstelling tot het Krammer-Volkerak is de Biesbosch ten aanzien van kostbare broedvogels verder op weg. De avifauna beweegt zich in twee richtingen. Het gebied ontwikkelde zich kwalitatief en kwantitatief als een uitstekende biotoop voor een scala aan bosvogels. En vervolgens herbergt de Biesbosch het jaar rond moerasvogels inclusief broedende Rode-Lijstsoorten en verder zwanen, ganzen en eenden. Een telescoopscan vanaf de Bandijk over de Polder Oude

Aanvankelijk incidenteel, maar sinds eind vorige eeuw was de Biesbosch een traditionele winterpleisterplaats voor Zeearenden. Al een paar jaar verblijven er ook 's zomers één of meer exemplaren in de Biesbosch, zomer 2011 zelfs drie exemplaren. Gelet op de gang van zaken in de Oostvaardersplassen, de IJsselmonding en in de Lauwersmeer, waar de aanwezigheid van overzomerende Zeearenden als een prelude uitpakten voor broedpogingen, was te voorzien dat het ook in de Biesbosch tot een broedpoging zou komen. In december 2011 kon een trots Staatsbosbeheer bekendmaken dat een paartje bezig was met nestbouw. Foto: Hans Gebuis.

Broedende Zeearenden in de Biesbosch

Kort voor Kerstmis 2011 lanceerde Staatsbosbeheer een perscommuniqué waarin werd gemeld dat een paartje Zeearenden was overgegaan tot nestbouw in de Biesbosch. Met die gebeurtenis ging een door de functionarissen van Staatsbosbeheer in de Biesbosch al een paar jaar gekoesterde hoop en verwachting in vervulling. Zeker nadat er zomer 2011 drie exemplaren door het gebied hadden gezwoven. Door een Biesbosch die als gevolg van de onderhanden zijnde natuurontwikkelingsprojecten een steeds grotere oppervlakte beslaat.

De plek waar het paartje het nest bouwde was een andere dan de medewerkers van Staatsbosbeheer hadden verwacht, zodat ze in allerijl krekten moesten afsluiten met drijvende balken en reeds afgesloten krekten konden heropenen. Spannende maanden volgden waarin geruchten rondgingen over opdringerige vogelfotografen en morrende kanoclubs over rond de broedlocatie gesloten krekten. Want de Zeearenden hadden nota bene hun nest gebouwd in een naast een kanoroute staande populier. En bovenal was er natuurlijk de spanning of de broedpoging succesvol zou verlopen.

Op 16 mei 2012 kon een trotse Jacques van der Neut op zijn site zetten dat Thomas van der Es op grote afstand en na uren turen door zijn telescoop had kunnen vaststellen dat het nest tenminste één jong bevatte (<http://www.boswachtervanderneut.nl>). Proficiat voor het team van Staatsbosbeheer dat terecht de komst van broedende Zeearenden in hun gebied als de kroon beschouwen voor de 'nieuwe Biesbosch'. Na de Oostvaardersplassen, de Lauwersmeer en Oostelijk Flevoland heeft dus nu ook de Biesbosch zijn paartje Zeearenden. Wie durft te voorspellen waar zich nog andere paartjes zullen gaan vestigen? Gelet op hetgeen er bijvoorbeeld in Denemarken met Zeearenden gaande is, doen degenen die zich aan een voorspelling wagen er wellicht goed aan in hun denken niet te behoudend te zijn.

Hardenhoek-annex-Noordwaard bevestigt de status van een water- en moerasvogelreservaat van grote allure. De biodiversiteit is indrukwekkend en veel wijst op een toekomst met een nog grotere soortenrijkdom. De verwachting dat zich daarbij ook broedende Zeearenden zullen bevinden, is niet over-optimistisch. De broedgevallen elders in Nederland begonnen ook met onvolwassen overzomerende exemplaren. Die zijn er nu ook in de Biesbosch. Een groot deel van het gebied bestaat uit eilanden, een structuur die het moeilijk maakt om grazers in te scharen. Hierdoor riskeert het nationale park niet zijn biodiversiteit te verspelen, hetgeen wel gebeurde in dat andere grote natuurgebied in dit land, de Oostvaardersplassen. Afgezien van een paar dicht bezette jacht-havens die wij langsvoeren, gaf het decorum

die 27ste oktober geen aanleiding om het onderwerp 'recreatie' aan te snijden. Integendeel, als tijdens de tochten van weleer was de Biesbosch leeg, leek het erop dat we het gebied voor onszelf hadden. Maar ook omdat Staatsbosbeheer voor de beheerde gebieden thans een 100% openstelling voor het publiek nastreeft, liet ik het woord aan het einde van de dag toch vallen. 'Tja,' reageerde Thomas, 'het kan hier 's zomers wel een herrie zijn. Ook 's nachts!' Hoe dan ook, kijken we naar de buitengewone resultaten die het Sovon/Staatsbosbeheer-onderzoek in 2010 opleverde, dan kan de conclusie niet anders zijn dan dat de beheersvisie die Staatsbosbeheer de afgelopen decennia in de praktijk bracht, de juiste was. De 'oude' Biesbosch van vóór 1970 is dood, inderdaad. Maar leve de 'nieuwe'

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam, (078) 676 21 98, e-mail: glo@xs4all.nl.

LITERATUUR:

- Beheersvisie Krammer-Volkerak, Eendracht, Zoommeer (1989):** Flevovericht 310. Ministerie van Verkeer en Waterstaat; Rijkswaterstaat directie Flevoland. Lelystad.
- Beusekom, R. van, P. Huigen, F. Hustings, K. de Pater & J. Thissen. (2005):** Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers, Baarn.
- Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen (2001):** Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Lebret, T. & C.J. Verhey (1961):** De vogelbevolking van de Biesbosch in de loop van het jaar met systematische lijst van de in de Biesbosch waargenomen vogelsoorten. In C.J. Verhey: De Biesbosch, land van het levende water. W.J. Thieme & Cie. Zutphen.
- Lebret, T. (1979):** Biesbosch-vogels. Kosmos, Amsterdam/Antwerpen.
- Meijer, R. (1995):** Broedvogels van de Biesbosch. Ontwikkelingen van de broedvogelbevolking, 25 jaar na een nieuwe start. Staatsbosbeheer, District Biesbosch.
- Meijer, R. (2007):** Broedvogels in het Nationaal Park De Biesbosch. Een overzicht van 1970 t/m. 2006 verzamelde waarnemingen. Staatsbosbeheer, District Biesbosch.
- Meijer, R. (2007):** De teloorgang van de Kwartelkoning in de Biesbosch. Limosa 80:89-95.
- Oome, Hub. J.J. (1971):** De oliecatastrofe in Amer en Biesbosch rond de jaarwisseling 1970-1971 en daarna (en steeds meer langer daarna). *het Vogeljaar* 19:446-451.
- Slaterus, R., V. de Boer & T. Muusse (2011):** Broedvogels van Nationaal Park de Biesbosch in 2010. Sovon-inventarisatierapport 2011/08. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Noordergat van de Vissen vanaf de Deeneplaat. Op de achtergrond ligt Lage Zwaluwe, november 1964.